

กำเนิดวัดหนองป่าพง

วันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๗ (ตรงกับวันจันทร์ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๔ ปีมะเส็ง) ตะวันสาย บ่ายคล้อยแล้ว เมื่อหลวงพ่อกวนะเดินทางมาถึงชายป่าดงดิบอันหนาที่บ ที่ชาวบ้านในสมัยนั้น เรียกว่า ดงหนองป่าพง ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านก่อ บ้านเกิดของหลวงพ่อประมาณ ๒-๓ กิโลเมตร ป่าแห่งนี้แหละที่เป็นจุดสุดท้ายแห่งชีวิตของหลวงพ่อกวนะ และในเวลาต่อมา กลายเป็นวัดกรรมฐาน ที่มีชื่อเสียงกว้างไกลออกไป ทั้งภายในและภายนอกประเทศ แต่วันนั้นดงป่าพังกว้างขวางและวังเวง คณะครูได้พากันไปปักกลดที่ราวป่า ท่ามกลางเสียงต่อนรับแข่งแซ่ของจักจั่นเรไร คือนั่นขณะที่นั่งภาวนาในราวป่าใหญ่แห่งนี้ หลวงพ่อกวนะตระหนักว่า ชีวิตของท่านกำลังจะเริ่มต้นจากใหม่ แท้ที่จริงแล้ว ป่าดงแห่งนี้เป็นสถานที่สำคัญ สำหรับหลวงพ่อกวนะมาจนตลอดชีวิต

“สมัยที่อาตมาเป็นเด็ก ได้ยินโยมพ่อเล่าให้ฟังว่า ท่านอาจารย์เสาร์ก็เคยมาพักอยู่ที่นี้ โยมพ่อเคยได้มาฟังธรรมกับท่าน อาตมาเป็นเด็ก ๆ ยังจำได้ ความจำเช่นนี้แหละ มันติดใจตลอดเวลา นี่ก็อยู่เสมอ ๆ เลย เพราะว่าบ้านนี้มันเป็นบ้านร้าง ดูต้นมะม่วงใหญ่ ๆ ของเก่าแก่ทั้งนั้น

โยมพ่อเคยเล่าให้ฟังว่า มากราบพระกรรมฐาน มาดูท่านฉันจังหัน ก็เอาอาหารอะไรรวมลงในบาตรทั้งนั้นแหละ ข้าวก็รวมลงในบาตร แขนงก็รวมใส่ในบาตร หวานคาวใส่ในบาตรหมด โยมพ่อไม่เคยเห็น เอ๊ะ! นี่พระอะไร เคยเล่าให้อาตมาฟังตอนเป็นเด็ก ท่านเรียกว่าพระกรรมฐาน เทศน์ก็ไม่เหมือนพระธรรมดาเรา อยากจะได้ฟังเทศน์ก็ไม่ได้ฟัง มีแต่พูดไปโป้ง ๆ เท่านั้น ก็เลยไม่ได้ฟังเทศน์กัน ได้ฟังแต่คำพูดท่าน อันนั้นคือพระปฏิบัติที่มาอาศัยอยู่ที่นี่ ครั้นเมื่อได้ออกมาประพฤติปฏิบัติเองแล้ว ความรู้สึกอันนี้มันมีอยู่ในใจตลอดเวลา เมื่อหันหน้าเข้ามาทางบ้าน ก็นึกถึงป่านี้ไม่ได้ขาด เมื่อครูได้ไปพอสมควรแล้วก็ได้กลับมาอยู่ ณ ที่นี้

ระยะหนึ่งพระอาจารย์ดี จากอำเภอบึงสามพันมาหา กับท่านเจ้าคุณชินฯ (หลวงพ่อกวนะ) (โยมพ่อกวนะ) เขานิมนต์มาอยู่ที่นี่ อยากจะอยู่ที่นี้เหมือนกัน แต่ท่านว่าท่านอยู่ไม่ได้ ท่านอาจารย์ดีบอกว่าที่นี่ไม่ใช่ที่ของท่าน ท่านเจ้าคุณชินฯ ก็ยังพูดเสมอ ที่นี่เราอยู่ไม่ได้ ไม่ใช่ที่อยู่ของเรา เจ้าของที่นี่ ไม่นานเดียวท่านก็มาของท่าน”

เช้าวันรุ่งขึ้น คณะครูได้เข้าสำรวจสถานที่ซึ่งรกทึบมาก จนแทบหาที่วางบริวารไม่ได้ ชาวบ้านที่มาต้อนรับ ได้จัดที่พักชั่วคราวที่บริเวณต้นมะม่วงใหญ่ (ด้านทิศใต้ของโบสถ์ปัจจุบัน) ต่อมาเมื่อพิจารณาเห็นสมควร และตกลงจัดตั้งสำนักสงฆ์ ณ ที่นั้น จึงได้เริ่มการปลูกสร้างเสนาสนะขึ้น ด้วยแรงศรัทธาจากญาติโยมชาวบ้านก่อและบ้านกลาง ได้กุฎิเล็ก ๆ ๓-๔ หลัง มุงด้วยหญ้าคา พื้นปูด้วยฟากไม้ไผ่ ฝากระดานด้วยใบตองชาดและต้นเลาต้นแขม ต่อมาได้ขุดบ่อน้ำ และใช้ดินที่ขุดขึ้นมานั้นถมพื้น สร้างศาลาหลังเล็ก ๆ ศาลาหลังนี้ได้อาศัยเป็นที่ประชุมสงฆ์ต่อมาอีกหลายปี หลวงพ่อกวนะถึง

สภาพของวัดหนองป่าพง ในสมัยเริ่มก่อตั้งนั้น ให้ญาติโยมฟังว่า

“วัดป่าพงสมัยก่อนนี้ลำบากมาก ที่แห่งนี้เป็นดงใหญ่ เป็นที่อยู่ของพวกช้างพวกเสือต่าง ๆ มีหนองน้ำอยู่แห่งหนึ่งสำหรับสัตว์ป่าทั้งหลายมาอาศัยกิน อาตมามาอยู่ที่นี้ที่แรกไม่มีอะไรทั้งนั้น มีแต่ป่า ถนนหนทางอะไรอย่าไปพูดถึง การไปมาลำบากมาก ที่ของพวกชาวนาที่อยู่ใกล้เขาไม่กล้าเข้ามาใกล้ป่านี้ เขาถือว่าเจ้าที่ที่นี้แรงมาก คือ แต่ก่อนเจ้าที่เป็นนายโขลงช้าง พาลูกน้องไปคล้องช้างมาขาย ผ่านไปผ่านมาอยู่แถบนี้เสมอ และในที่สุดจึงตั้งหลักฐานอยู่ที่นี้ รักษาดงแห่งนี้ไว้ ป่าจึงพอมีเหลือจนอาตมาได้มาอาศัย ถ้าไม่อย่างนั้นป่าไม้หมดไปนานแล้ว เคยมีชาวบ้านฝั่ง บ้านบก เข้ามาจับจอง ถากถาง ทำไร่ทำนากัน แต่ก็ต้องมีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา พวกที่เข้ามาตัดไม้ตัดฟันในป่านี้ ก็มักจะมีเหตุให้ล้มตายกัน มันแควมันลำปะหลังที่ขึ้นเองก็มีอยู่มาก แต่ไม่มีใครกล้าแตะต้อง พออาตมามาอยู่แล้วจึงมีคนมาทำนาอยู่ใกล้ ๆ”

บุพนิมิต

หลังจากที่หลวงพ่อกับคณะพำนักอยู่ที่ดงป่าพงได้ ๑๐ วัน ถึงวันเพ็ญเดือน ๔ ปีมะเส็ง เวลาประมาณทุ่มกว่า ๆ มีญาติโยมมาฟังธรรมสักสิบกว่าคน หลวงพ่อได้เตือนทุกคนล่วงหน้า ให้อยู่ในความสงบ มีอะไรเกิดขึ้นก็อย่าได้ตกใจ อย่าส่งเสียง เมื่อหลวงพ่อบอกแสดงธรรมไปสักครู่ บังเกิดดวงไฟสว่างคล้ายดาวหาง ปรากฏขึ้นทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ แล้วลอยลับตาไปทางทิศตะวันออก - เที่ยงใต้ แสงนั้นสว่างเจิดจ้าดูจกลางวัน รวากับจะเป็นบุพนิมิตอันงดงาม และเป็นมงคลยิ่งของวัดหนองป่าพง แต่ตัวหลวงพ่อกันไม่ได้สำคัญมันหมายอะไร คงแสดงธรรมไปเรื่อย ๆ เหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น ญาติโยมทุกคนก็พากันนั่งเงิบ แม้ว่าจะเต็มไปด้วยความสงสัยและประหลาดใจ ก็ไม่มีใครกล้าพูดอะไรออกมา หลวงพ่อไม่ยอมเอ่ยถึงเรื่องนี้อีก และนี่ก็เป็นนโยบายในการอบรมชาวบ้านของท่านตลอดมาว่า แม้สิ่งอัศจรรย์ก็เป็นสักแต่ว่าสิ่งธรรมดาอันเอง อย่าเพิ่งตื่นตื่นกับมันเลย

อย่างไรก็ตาม รุ่งเช้าหลวงพ่อกับญาติโยมออกไปปักเขตวัด โดยอาศัยที่ขึ้นและดับของแสงสว่างนั้นเป็นประมาณ ท่านได้กะที่ไว้ประมาณ ๑๘๗ ไร่ แล้วต่อมาให้ตัดทางรอบ แต่เหตุการณ์เกี่ยวกับแสงสว่างยังมีต่อ แม่น้อยอุปาสิกาคนหนึ่ง ซึ่งได้ฟังเทศน์ของหลวงพ่อในตอนค่ำวันนั้นด้วย ได้เล่าเหตุการณ์เพิ่มเติมให้ฟังว่า

“สมัยก่อนถนนหนทางยังไม่สะดวกสบายเหมือนทุกวันนี้ พวกดิฉันซึ่งอยู่บ้านก่อ ต้องการจะมาฟังเทศน์ในเย็นวันนั้น ต้องเดินตามทางเล็ก ๆ ผ่านป่าละเมาะ บางช่วงก็หนาทึบไปด้วยหญ้าคา เราพากันหลงทางตรงบริเวณหนองงูเหลือม ทั้งที่มากันหลายคน รวมทั้งพ่อวันและพ่อพุดด้วย กำลังปรึกษากันเพื่อหาทางเดินเข้าไปให้ถึงตรงที่ท่านพักให้ได้ พอตีมองไปเห็นแสงสว่างส่องอยู่ที่ปลายยอดมะม่วง จึงได้พากันเดินบุกป่าซึ่งเต็มไปด้วยหญ้าคาและเถาวัลย์เล็ก ๆ เกี่ยวพันต้นไม้ รุงรังไปหมด เดินไปก็เอาแสงสว่างนั้นเป็นจุดหมาย ต่างก็คิดว่ามีผู้มาจุดตะเกียงเจ้าพายุไว้ ทำให้พวกเราหายเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ด้วยคิดว่าหลวงพ่อกันเมตตา ช่วยให้พวกเราซึ่งกำลังเดิน

หลงทาง เข้าไปถึงที่บำเพ็ญภาวนาได้ถูก แต่พอเดินมาถึงก็ไม่เห็นมีแสงไฟอะไรที่ไหน ก็เลยเกิด
ความแปลกใจไปตาม ๆ กัน”

ชื่อวัด

ชื่อ “วัดหนองป่าพง” นี้ เป็นชื่อที่หลวงพ่อดำรงตั้งขึ้นเอง โดยอาศัยสภาพภูมิประเทศเป็นหลัก
เนื่องจากป่านี้มีหนองน้ำ และมีต้นหญ้าพงขึ้นอยู่เต็มไปหมด แต่ชื่อที่ชาวบ้านเรียกกันติดปากก็คือ
“วัดป่าพง”

อดมาก่อน

การที่หลวงพ่อร์ับคำอาราธนานิมนต์มาตั้งวัดนั้น เหตุผลสำคัญข้อหนึ่งก็คือ เพื่อตอบแทน
พระคุณโยมมารดานั่นเอง ดังนั้น หลังจากมาอยู่ดงหนองป่าพงได้ไม่นาน ท่านก็ได้อนุเคราะห์ให้
แม่พิมพ์ ชวงโชติ โยมมารดาของท่าน ได้บวชเป็นแม่ชีรูปแรกของวัดหนองป่าพง และมีเพื่อนของ
แม่พิมพ์อีก ๓ คนตามมาบวชด้วย ฉะนั้น ในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ จำนวนนักบวชที่จำพรรษาจึงมีด้วยกัน
ทั้งหมด ๙ รูป ประกอบด้วยพระ ๔ รูป สามเณร ๑ รูป และแม่ชีอีก ๔ รูป ในระยะ ๑๐ ปีแรก

จำนวนพระเณรในวัดค่อนข้างคงที่ประมาณ ๑๕ - ๒๐ รูปแต่จำนวนแม่ชีเพิ่มขึ้นทุกปี ปีละ ๒ - ๓ รูป จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๗ มีแม่ชีทั้งหมดกว่า ๒๐ รูป

วัดหนองป่าพง ในระยะเริ่มแรก ก่อร่างสร้างตัวมาด้วยความอดอยากขาดแคลน เพราะอยู่ในที่กันดารห่างไกลความเจริญ ญาติโยมที่อยู่ใกล้ๆ วัด ก็มีฐานะยากจน หากินพอเลี้ยงตัวไปวัน ๆ และชาวบ้านยังไม่ค่อยคุ้นเคยกับพระธุดงค์กรรมฐานเท่าไรนัก บางคนแถมมองท่านด้วยความกลัวหรือความระแวง ผู้คนที่จะไปมาหาสู่ที่วัดมีน้อย เพราะการคมนาคมยังไม่สะดวก ประกอบกับในสมัยนั้น ชื่อเสียงเกียรติคุณของหลวงพ่อยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย

ดังนั้น ปัจจัยสี่ที่ได้จากแหล่งภายนอกจึงแทบไม่มีเลย ส่วนใหญ่ได้อาศัยจากธรรมชาติ เครื่องอำนวยความสะดวกทั้งหลาย เช่น ไฟฟ้า ไม่ต้องพูดถึง แม้ไฟฉายก็ไม่มี เทียนไขและไม่ขีดไฟ ก็ยังหายาก น้ำดื่ม น้ำใช้ตักจากบ่อแล้วก็นำไปใส่ตุ่มตามที่ต่าง ๆ น้ำปานะ ถ้ามี ก็เป็นน้ำบอระเพ็ด เท่านั้นเอง ความเป็นอยู่ของพระเณรวัดหนองป่าพงในสมัยนั้น จึงค่อนข้างอดดัดฝึกเคือง การใช้สอยปัจจัยแต่ละอย่างต้องประหยัดกันมาก หลวงพ่อเล่าว่า

“มาอยู่ที่นี่แรกนั้น รองเท้าจะใส่ก็ไม่มี ไม่ขีดไฟก็ไม่มี มีแต่ไม่ขีดหินโป๊ก เอาหนุนมายัดใส่ กระบอกไม้ไผ่ ปล่อยปลายไว้ข้างหนึ่ง ใช้เปลือกมะนาวปิดไว้แทนฝา ใช้หินต่อยกันให้เกิดประกายไฟแตกกระจายออกมา เพื่อให้ไฟติดลูกไผ่หนุนที่ยัดไว้ในกระบอกไม้ไผ่ (คล้าย ๆ ไฟแช็คในสมัยนี้) สำหรับใช้ประโยชน์ในสมัยนั้น ลงจากกุฏิตอนกลางคืนมืดตื๋อ ตื๋อ พนมมียกขึ้นเหนือหัว สาธุ! ด้วยอำนาจแห่งคุณพระพุทฺธ ด้วยอำนาจแห่งคุณพระธรรม และคุณพระสงฆ์

สัพเพ สัตตา สุขिता โหนตุ

สัพเพ สัตตา อะเวรา โหนตุ

สัพเพ สัตตา อภัยาปัชฌา โหนตุ

ขอให้สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงจงเป็นสุข ๆ ทุกตัวตนเถิด อย่าเข้ามาใกล้ณะ เวลากกลางคืน มันทืดอย่างนี้ มองไม่เห็นอะไร ไม่มีไฟส่อง เดี่ยวเหยียบเอาจริง ๆ นะ แล้วเดินจงกรมไปฉิบ ฉิบ ๆ เดินฉิบ ๆ ๆ เหยียบบวบอ้อย ๆ เหมือนกัน แต่ไม่เคยกัดสักที ูกะปะมีเยอะ”

จิ๋ว - เสนาสนะ

นับตั้งแต่เครื่องนุ่งห่มคือ สบง จีวร สังฆาฏิ เมื่อขาดก็ต้องปะ ต้องซุนจนกระทั่งเก่าคร่ำคร่าจริง ๆ จึงจะขอโอกาสตัดเย็บผืนใหม่ได้ เพราะผ้าขาวก็หายากมาก พระอาจารย์เที่ยง ลูกศิษย์รุ่นเก่าแก่ของหลวงพ่อ ตั้งแต่สมัยที่ท่านอยู่ที่อำเภอเลิงนกทา ซึ่งได้ติดตามมาอยู่ด้วยเมื่อหลวงพ่อดังวัดหนองป่าพง ได้เล่าถึงความลำบากแต่หนหลังให้ฟังดังนี้

“ตัดผ้า เย็บผ้า ท่านรักษาของท่านมาหลายปี ไม่ใช่บ่อย ๆ ผมอยู่ด้วยก็ช่วยรับภาระเหล่านี้ให้ท่าน เมื่อก่อนเย็บด้วยมืออยู่ ๓ - ๔ ปี เย็บผ้าให้พระเณรนุ่งด้วยมือตัวเอง บางวันก็ให้พระเณรมาช่วยกันเย็บ ตัดแล้วก็เย็บ แล้วก็เอาไปย้อมด้วยแก่นขนุน กว่าจะได้ กว่าจะย้อมเสร็จเป็น

เดือน ๆ คนละชุด คนละตัว ๒ ตัวไม่ใช่ทำงานง่าย ๆ เหมือนต้มน้ำร้อน ชงน้ำชากาแฟ ต้องต้มเคี่ยวจนเป็นสีเป็นยาง ผ่าก็ต้องแสวงหาผ้าขาว ต้องตัดต้องเย็บทุกอย่าง ถลกบาตรก็ต้องถักเอง ลำบากถ้ามีพระมาก ๆ อย่างทุกวันนี้ คงไม่รู้จะทำยังไงเหมือนกัน นั่นแหละมันก็ลำบากอยู่ แต่ท่านก็ทำของท่านมาได้ เสนาสนะก็อาศัยอยู่ตามดินเป็นส่วนมาก กุฏิวิหารมุงด้วยหญ้าคา ไม่ซีก ไม่หมาก หญ้าแซม หญ้าเลา ตัดมาขัด ๆ กันเข้า ทำกระต๊อบอยู่ กรรมฐานสมัยก่อนทำอย่างนั้น...”

พระครูบรรพตวรกิต (หลวงพ่ोजันทร อินฺทวโร) ซึ่งได้เข้ามาสู่สำนักวัดหนองป่าพงในสมัยรุ่นแรก ๆ ได้เล่าเพิ่มเติมว่า...

“ตอนผมเข้ามาในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ นั้น มีจักรเย็บผ้าเก่า ๆ อยู่แล้วคันหนึ่ง แต่ผมก็ยังได้หัดเย็บจีวรด้วยมือเหมือนกัน ต่อมาโยมตา (นางตา กัญญาบัตร) น้องสาวของหลวงพ่อก็เอาจักรมาถวายอีกคันหนึ่ง จึงค่อยสะดวกขึ้นหน่อย...”

บิณฑบาต

อาหารบิณฑบาตนั้นผิดเคื่องจริง ๆ ส่วนมากมีแต่ข้าวเหนียวเปล่า ๆ นาน ๆ ถึงจะมีผลไม้ที่หาได้ง่ายตามท้องถิ่น เช่น กล้วย คนอีสานส่วนมากโดยเฉพาะในชนบท เวลาใส่บาตรไม่ค่อยใส่กับข้าว เพราะนิยมเอาไปถวายที่วัดต่างหาก แต่เมื่อวัดอยู่ห่างไกล และไม่สามารถไปจ้งหนได้ ก็ไม่คิดเปลี่ยนประเพณี พระวัดป่าจึงต้องอด

ดังนั้นเวลาไปบิณฑบาตตามหมู่บ้าน ขากลับสามเณรวัดหนองป่าพงในสมัยนั้น ต้องเด็ดยอดกระถิน ยอดเสม็ดข้างทางติดมือมาด้วย เอามาจึมน้ำพริก แม่ชีบุญอยู่ พิมพ์วงศ์ หัวหน้าสำนักแม่ชีวัดหนองป่าพง ได้เล่าถึงวิธีที่หลวงพ่ोजันทรจัดสรรอาหารบิณฑบาต ในยุคที่ผิดเคื่องให้ฟัง ดังนี้

“...อาหารเมื่อเหลือจากพระ ก็เอามาแบ่งชีต่อไป ตามมีตามได้ ได้เท่าไรเราก็ฉันเท่านั้น ถ้าท่านไม่ได้เราก็ไม่ได้ฉัน ไม่ยอมไปเอาอาหารจากที่อื่น บางครั้งพระรับนิมนต์ไปฉันในหมู่บ้านเกือบหมด เหลือพระ ๒-๓ รูปออกบิณฑบาต แม่ชีราว ๑๐ รูป แบ่งอาหารกันแล้วได้ข้าวเปล่าเท่าลูกมะนาว เราก็ฉันเท่านั้น กับข้าวไม่มี ฉันข้าวเปล่า ๆ ก็เคยมาแล้ว ท่านไปบิณฑบาตได้กล้วยมา ๓ ลูก ท่านก็เอามาตัดเป็นแว่นเล็ก ๆ แจกพระ ที่เหลือก็เอามาให้ชี กล้วย ๓ ลูก ฉันกันทั้งวัด หมดพอดี”

อย่างไรก็ตาม แม้จะฉันแค่ข้าวเหนียวกับน้ำพริก คนละนิดละหน่อยเพียงติดปลายช้อน แต่ยามยากอาหารเพียงเท่านั้นก็มีรสชาติเหลือหลาย พระครูบรรพตวรกิตเล่าความหลังให้ฟังอย่างขัน ๆ ว่า “ระหว่างที่ฉัน หลวงพ่ोजันทรท่านมองมาที่ผมแล้วก็อมยิ้ม เอ่ยว่า

อีกหน่อยเถอะ ท่านจันทร ให้มันถึงหัวไส้หัวพุง มันละก็ จะยิ่งอร่อยกว่านี้ ...”

หลวงพ่ोजันทรปรารภถึงสมัยนั้นว่า

“เรื่องอาหารการกิน เรื่องการขบฉันนี้ ไม่ได้คิดปรุงแต่งหาอาหารอย่างนั้นอย่างนี้ให้

ยากเสียเวลา คิดแต่เพียงว่ามีข้าวก็พอแล้ว สำหรับผู้มีศรัทธามาอยู่ปฏิบัติ เช่น ท่านอาจารย์จันทร์ อาจารย์เที่ยง อาจารย์สินวล และใครต่อใครอีกล้นที่อยู่ที่นี่ พอตอนเย็นสั่งว่าให้ต้มน้ำร้อนนะวันนี้ แต่ก็ไม่มีอะไรหอรอก ไม่มีน้ำตาล โกโก้ กาแฟอะไรหอรอก ต้มบอระเพ็ดนั้นแหละแจกกันฉัน ฉันแล้วเจียบ ไม่มีใครบ่นว่าขม เพราะมันไม่มีก็ฉันกันไปอย่างนั้น มีครั้งหนึ่งอาจารย์เที่ยงไปอยุธยาได้กาแฟใส่ยามมาด้วย ได้แต่กาแฟอย่างเดียวน้ำตาลไม่มี เลยต้องต้มกาแฟโดยไม่ต้องใส่น้ำตาลแจกกันฉัน เจียบตามเคย ไม่มีใครบ่นว่าอย่างไร มีกาแฟฉันแต่กาแฟนั้นแหละ มีน้ำตาลถึงค่อยฉันน้ำตาลตามไปที่หลัง จะเป็นไรไปละ ฉันกันไปเจียบ ๆ ไม่เห็นเป็นอะไรนี่”

ในสมัยต่อมา เมื่อประชาชนเกิดศรัทธาในวัดหนองป่าพงแล้ว อาหารการขบฉันบริบูรณ์ หลวงพ่อมักยกเรื่องราวความเป็นอยู่ ที่ขาดแคลนในสมัยแรก ๆ มาเป็นเครื่องเตือนสติพระภิกษุสามเณรไม่ให้หลงมัวเมาฟุ้งเฟ้อไปกับปัจจัยเครื่องอยู่ เครื่องอาศัยที่สะดวกสบาย

“การที่ได้ฉันทุกวัน ถึงจะเป็นข้าวเปล่า ๆ ก็ยังดีกว่าไม่ได้ฉันอะไรเลย เวลาฉันข้าวเปล่า ๆ ทำให้นึกถึงสุนัข สุนัขของชาวบ้านในถิ่นกันดาร เจ้าของให้มันกินข้าววันละปั้นเล็ก ๆ เท่านั้น ไม่มีกับอะไร มีแต่ข้าวเปล่า ๆ เท่านั้นมันยังไม่ตาย ยังอยู่ได้สบาย แถมยังเป็นสุนัขที่ขยันด้วย พอมีเสียงอะไรดังกรอกรบก็เห่าทันที ตื่นเร็ว เวลาเจ้าของพาไปไล่เนื้อก็วิ่งเร็วด้วย เพราะมันผอม แต่ถ้าสุนัขตัวไหนที่เจ้าของเลี้ยงดูอย่างดี สุนัขตัวนั้นจะขี้เกียจ มีอะไรมาใกล้ก็ไม่ยอมเห่า มีแต่นอนทำเฉยๆ แม้มีคนเดินมาใกล้จวนจะเหยียบหัวเขาก็ยังไม่ตื่น”

คิลานะเกสัช

ยารักษาโรคนั้น คณะสงฆ์อาศัยสมุณไพรที่มีอยู่ตามป่า มาเยียวยาโรคภัยไข้เจ็บตามมีตามได้ และแม้ว่าหลวงพ่อก็เป็นผู้มีความรู้กว้างขวางในด้านนี้ แต่ท่านมักใช้ธรรมโอสถ คือความอดทน อดกลั้น พลังสมาธิ เป็นยานานเอกเสียวมากกว่า

“พูดถึงเรื่องยาบำบัดโรค เรื่องเจ็บไข้ได้ป่วย อยู่ที่นี่อาจารย์เที่ยงเป็นไข้หนักถึงกับไส้ติ่งแตก เจ็บท้องแต่ไม่ยอมไปโรงพยาบาล และสมัยนั้นก็ไม่มีใครเคยไปโรงพยาบาลเลย นับว่ามีความอดทนมากจริง ๆ แม้ตัวผมเอง ป่วยเป็นไข้ได้ถึง ๓ ปี ก็ยังไม่เคยไปโรงพยาบาลเลยสักครั้งเดียว สู้มันอยู่นี้แหละ แล้วทำอย่างไรล่ะ ก็ต้มบอระเพ็ดใส่เกลือฉั่น ใส่สมอฉั่นอยู่นี้แหละ ก็ดีเหมือนกัน ทางกายทุกข์ลำบากเหมือนกัน ถ้าไม่ถึงคราวตายก็ไม่ตายหรอก แต่ลำบากหน่อยเท่านั้นแหละ เพราะแต่ก่อนนี้มันไม่มียา ถ้าพระเถรองค์ไหนป่วยเป็นไข้ล่ะก็ เอ้า! อดทนนะ พระกรรมฐานไม่ต้องกลัว ถ้าตายลงผมจะช่วยเผาให้ ถ้าผมตายก็ให้เพื่อนเผานะ อย่าเอาไว้อย่างนั้นทุกข์นี้ พุดกันอย่างนี้ เตือนสติกันอย่างนี้แหละ ไม่มียื่นยอต้อดอยกัน เก่งกล้าสามารถกันจริง ๆ ไม่หวั่นวิตกว่า จะมีองค์ไหนวันไหนอ่อนแอต่อสิ่งทั้งหลายเหล่านี้เลย”

หลวงพ่อบอกว่ายามเจ็บไข้ เป็นโอกาสอันดี ที่จะเกิดความรู้ในทางธรรม ได้พิจารณาความเปลี่ยนแปลงไม่จีรังยั่งยืนของสังขาร จนเห็นว่าร่างกายเป็นรังทุกข์ ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน เป็นแค่ธรรมชาติอันหนึ่ง ในเรื่องนี้หลวงพ่อบอกเป็นตัวอย่างอันดีอยู่เสมอ พระครูบรรพตวรกิตได้เล่าเหตุการณ์ตอนหลวงพ่อบำเพ็ญในสมัยนั้นว่า

“มีคราวหนึ่งท่านป่วยหนัก ลูกศิษย์เข้าไปเฝ้า อยู่เวรยามกัน อยู่ข้างนอก ๒ องค์สลับเปลี่ยนกันทีละคู่ เข้าไปก็ถามและคลำตัวท่าน จะบิบนวดให้ท่านก็ไม่ยอม ท่านกลัวจะติดการบิบนวด ท่านบอกไม่เอา พวกเราก็ถอยออกมา ท่านก็นอนจับไข้อยู่ในห้อง เราก็ออกมาอยู่เฉยๆข้างนอก นั่งทำสมาธิหันหลังให้กัน ไม่พูดคุยกัน ท่านก็นอนป่วยอยู่อย่างนั้น ถึงเวลาบางขณะเราก็เข้าไปจับตัวท่านดู บางทีไข้ขึ้นก็ช่วยท่าน ทำอยู่อย่างนั้น

มีวันหนึ่ง ไข้ขึ้นตอนบ่าย และมีแขกมาหาเป็นทหาร รอออยู่ได้ร่มมะไฟ ซึ่งยกพื้นขึ้นมากทำเป็นที่นั่ง ท่านก็ห่มผ้าลงมารับ แม้จะมีอาการปวดหัวและอาเจียน แต่ท่านก็อดทนต้อนรับเขาได้ ท่านป่วยเพราะระบบขับถ่ายขัด นาน ๆ ถึงจะถ่ายออกมา วันนั้นท่านเข้าห้องน้ำถ่ายออกมาได้ เอาไปไม่รองรับ แล้วเอาออกไปวางไว้ตรงลานกุฏิ ท่านก็เรียกผมว่า อาจารย์จันทร์มาดูนี่ซิ มันเป็นอย่างนี้จึงถ่ายไม่ออก

ท่านอดทนมาก ยาก็ไม่มี หมอก็ก็นอน ไม่มีใครปรวณหาหรอก ท่านจึงว่า ไม่ตายก็ให้มันดี ไม่ดีก็ให้มันตาย แต่เวลาที่ลูกศิษย์เจ็บไข้ได้ป่วย หลวงพ่อบอกใจใส่เมตตาเป็นพิเศษ

ถ้ามีใครเจ็บไข้ได้ป่วย ท่านไปถามเสียก่อน ถามอาการ ดูกระโถน ถ้าเต็มก็ช่วยนำไปล้างเช็ดให้ เสร็จแล้วลงไปจับไม้กวาด กวาดบริเวณกุฏิของลูกศิษย์ และเทศน์ธรรมะให้ฟัง เพื่อให้มีกำลังใจ เรียกว่าท่านทำตามพระวินัยทุกกระเบียดนิ้ว ส่วนยาแก้ไข้ไม่มีอะไรมาก แต่ท่านให้

กำลังใจ บางรูปป่วยนานเป็นปี ท่านก็พยายามหายาที่เป็นสมุนไพร ซึ่งท่านได้ศึกษามาจากครูบา – อาจารย์ หาต้นไม้ต่าง ๆ ที่เป็นยามารักษาพยาบาลกัน ตอนเช้าท่านก็เก็บอาหารเอาไว้ให้ด้วย”

สมัยนั้นไข้มาเลเรียกำลังระบาด พระณรรวมทั้งแม่ชีเป็นไข้ป่ากันงอมแงม แม่ชีสมัยนั้นจึงมีกิจวัตรในตอนเย็นเพิ่มอีกอย่างหนึ่ง คือ การสับเถาอะพัดเตรียมไว้ทำยาแก้ไข้ มาเลเรียระบาดอยู่ ๓ ปี แต่เคราะห์ดีที่ไม่มีสมาชิกของวัดหนองป่าพงเสียชีวิตด้วยไข้ป่าเลย แม่ชีบุญญ์ได้เล่าถึงเหตุการณ์ตอนหนึ่ง ซึ่งหลวงพ่อบำเพ็ญด้วยไข้มาเลเรียให้ฟังว่า

“หลวงพ่อล้มป่วยลง เป็นไข้ป่าไม่สบายก่อนลูกวัดเสียอีก อาการหนักมาก ท่านให้เขามารับมาตั้งใต้ต้นไม้ เอาเสื่อมาปู เพราะท่านต้องการออกมานอนที่ใต้ร่มไม้ ญาติโยมก็มาเยี่ยมแต่ก่อนนั้นไม่มีหยูกมียาอะไรหรอก เรื่องโรงพยาบาล หลวงพ่อท่านจะไม่ให้พระเข้าไปเกี่ยวข้องวุ่นวายด้วยหรอก ไม่ให้ไป ไม่ให้ลูกศิษย์ลูกหาเอ่ยถึงโรงพยาบาล เราก็รักษาไปตามมีตามเกิด บางทีเขาก็เอายาสมุนไพรบ้านนอก เอามาแช่มาฝน นั่นแหละคือการรักษาของท่าน

ถ้าหลวงพ่อบุญญ์เป็นหนักๆ หนักมาก ๆ เนื้อตัวของท่านจะเขียวคล้ำ ถ้าเป็นอย่างนี้แสดงว่าถึงที่สุดแล้ว ตอนนั้นท่านก็เป็นหนักมาก ท่านนอนอยู่ประเดี๋ยวก็บ่นบ่นลุกขึ้น ผุดลุกผุดนั่ง แล้วก็นอนลง ลูกนั่งแล้วก็นอนลงเหมือนไม่รู้ตัว ตอนนั้นมีพระอาจารย์เที่ยงคอยระวังดูแลรักษาท่าน

ในขณะนั้นทั้งพระ เณร แม่ชี และโยมต่างเฝ้ากันหมด สายตาทุกคู่ต่างก็จ้องไปที่หลวงพ่อบุญญ์

“ให้มันป่วยมาก ๆ จนหายใจเองไม่ต้องฉันอะไรหรอก จะหายใจเอง ถ้าไม่หายใจให้มันตายไปเลย”

เป็นจุดเดียว ท่านลุกขึ้นมาอีก ที่นี้นั่งโยกไปโยกมา แบบทรงตัวไม่ค่อยจะอยู่ แล้วท่านก็มองไปมองมา เหลือบมาเห็นชั้นน้ำยาสมุนไพรตั้งอยู่ข้าง ๆ ตัวท่าน ท่านก็ยกชั้นน้ำนั้นขึ้นมา แล้วก็เทราดศีรษะของท่านจนหมดชั้น เปียกปอนไปหมดทั้งตัว พระอาจารย์เที่ยงก็จับไว้ไม่ทัน เสร็จแล้วท่านก็วางชั้นบู๊บ ประเดี๋ยวเดียวท่านก็นั่งสมาธินิ่ง... เงียบ... ขณะที่ท่านเข้าสมาธินี้ ลูกวัดตลอดจนญาติโยมต่างก็พากันหน้าตาตื่น ตกอกตกใจไปตาม ๆ กัน

เช้าของวันต่อมาท่านก็ยังไม่นอน แต่หลาย ๆ วันต่อมาอาการของท่านก็ดีขึ้น ก็ไม่รู้ว่าท่านฉันอะไร ท่านจึงหาย แต่พอท่านหายแล้วลูกวัดก็ป่วยกันใหญ่ ทั้งพระทั้งชีป่วยกันเป็นแถว ป่วยกันหนักแทบทุกคน หลวงพ่อท่านก็บอกให้ไปเอาบอระเพ็ดมาตำ บอระเพ็ดนี้ใช้ท่อนยาวประมาณแค่คืบของผู้ป่วย เอามาหั่นเป็นชิ้นบาง ๆ แล้วตำจนละเอียด คั้นกับน้ำประมาณ ๑ แก้ว กรองด้วยผ้าบางให้ได้น้ำขึ้น ๆ แล้วกลืนใจกลืนให้หมด”

กิจวัตรสมัยแรก

สมัยแรก ๆ หลวงพ่อยังต้องเร่งการปฏิบัติของตัวเอง ประกอบกับพระภิกษุสามเณรยังมีจำนวนน้อย การทำความเพียรที่วัดหนองป่าพงในสมัยนั้นจึงเป็นไปอย่างเข้มข้น เอาเป็นเอาตาย หลวงพ่อก็มักชมอยู่เสมอว่าในสมัยนั้นลูกศิษย์ลูกหาตั้งใจปฏิบัติจริง ๆ ต่างรูปต่างปลื้มตัวทำความเพียรอย่างเต็มความสามารถ

“การจับกลุ่มคลุกคลีกัน คุยกันนั้น สมัยก่อนนี้ไม่มีหรอก ถ้าห้ามว่าอย่าไปคุยกันแล้วก็จะเชื่อฟังเสมอ อยู่ตามกฎของตน เย็นมาแล้วก็เข้าในกฎของตน แม้สุนัขมันก็ยังอยู่ไม่ได้ ตอนเช้ามานี้มันจะนอนไม่ได้ โนนกฎหักกันหลายเส้น พอตอนเย็นมาพระทำกิจวัตรแล้ว ท่านก็เข้าในกฎของท่าน เดินเข้าไปโน้นในป่า องค์กรโน้นก็เดินไปโน้น ไล่สุนัขมันก็กลัว ไม่มีที่อยู่จะวิ่งไปตามองค์กรโน้นบ้าง ก็ขึ้นกฎเสีย ตามไปองค์กรโน้นอีก ก็เข้ากฎเสีย ตามไปอีกก็เข้ากฎอีก เลยหมดที่ไปสุนัขจึงอยู่ไม่ได้ แต่คนอยู่กันได้ ก็สลดสังเวชเหมือนกัน”

หลวงพ่อก็มักกล่าวถึงศิษย์รุ่นแรก ๆ ที่ร่วมฝ่าฟันอุปสรรคในอดีตว่า

“แต่ก่อนนี้ท่านอาจารย์จันทร์ อาจารย์เที่ยงนี้ ท่านก็ยังไม่วู้จัก ไม่เข้าใจอะไรหรอก แต่ก็เพราะความอดทนของท่านนั่นเอง ท่านอยู่ในโอวาท เชื่อฟังคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์ พูดอะไรสั่งสอนอย่างไรก็ไม่เถียงครูบาอาจารย์ ยอมรับฟัง ยอมรับพิจารณา นี่แหละ อยู่องค์ละ ๖ ปี องค์ละ ๗ ปี ทั้งอาจารย์จันทร์อาจารย์เที่ยง ต่างก็อยู่ประจำที่นี่มาตลอด ไม่ได้หนีไปไหน ไม่เคยล่องหนเฝ้าล่องใต้ ไปที่นั่นมาที่นี้ เทียวระเห่ร่อน ซึ่งเป็นการเสียเวลาและไม่คุ้มค่า ท่านแสวงหาธรรมะจากครูบาอาจารย์ ปฏิบัติตามทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นทางแห่งความเจริญ จึงมีกำลังมากทั้งกำลังกายและจิตใจ ปฏิบัติตามครูบาอาจารย์ที่พาทำพากล้าหาญ โดยไม่ต้องกลัวอะไรทั้งนั้น อยู่มาได้ ๖ - ๗ ปี พอสมควรแล้ว ก็ส่งให้ไปโปรดโยมในถิ่นกำเนิดของท่าน และต่างก็ไปอยู่ได้นานหลายปีแล้ว ทั้งอาจารย์จันทร์และอาจารย์เที่ยง”

วินัยและศีล

พระครูบรรพตวรกิต ได้เมตตาถ่ายทอดบรรยากาศของการปฏิบัติ ซึ่งเข้มข้นด้วยรสชาติในสมัยนั้นให้ฟังดังนี้

“ช่วงที่ผมอยู่กับหลวงพ่อนั้นท่านเน้นหนักในเรื่องพระวินัยหรือศีล สมัยนั้นท่านยังมีกำลังวังชา และท่านก็กำลังฝึกตัวของท่านอยู่ ท่านทำของท่านอย่างขะมักเขม้น ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในขอบของศีล คือท่านเน้นหนักในศีลมาก

กิจวัตรประจำวันก็ ตีสามตื่น มาประชุมทำวัตรเช้า โดยมากท่านจะมาก่อนลูกศิษย์ พอมาถึงศาลาท่านก็นั่งสมาธิ ทำวัตรสวดมนต์ ทุกคนก็มาพร้อมหน้าพร้อมตากันและบางครั้งมีการเรียกชื่อ ถ้าพระเณรมีความย่อหย่อนในข้อวัตรปฏิบัติ หลบหน้าหลบหลัง ท่านก็เรียกชื่อถามหา ให้เวลา ๑๕ นาทีในการเดินมาถึงศาลา และเมื่อได้เวลา ๑๕ นาทีแล้ว ท่านก็เรียกชื่อ เสร็จแล้วจึงเริ่มทำวัตร นั่งสมาธิ ท่านก็อธิบายความหมายและสอนวิธีกำจัดนิวรณ์เบื้องต้น ทุกคนตั้งอกตั้งใจในการปฏิบัติ และท่านก็คอยมองอยู่เรื่อย ถ้านิวรณ์ครอบงำพระเณรองค์ไหน ท่านเห็นท่านก็ตะโกนไปเตือนให้รู้สึกตัวขึ้นมา

เมื่อถึงเวลาเลิก ท่านก็ย้ำเตือนอีกเรื่องทางกาย ทางกิริยา และจิต ท่านให้รู้ประจำอยู่เสมอ ทุกคนเจียบหมดถ้าท่านพูดขึ้นมา มีความเกรงกลัว ไม่กล้ากระดุกกระดิก ไม่พูด หากจะพูดกันก็พูดค่อยที่สุด แล้วก็พากันจัดแต่งบิณฑบาต สายใกล้ก็ออกไปก่อน สายใกล้อยู่รอก่อน ส่วนท่านไปสายใกล้ ท่านไม่ไปบิณฑบาตที่บ้านก่อ ท่านบอกว่า ยังมีเชื้ออยู่ คือมีเชื้อยินดีกับสถานที่กับบุคคล ไปแล้วเห็นบ้านเรือน เห็นสถานที่เก่า ๆ ที่เคยอาศัย เห็นพี่สาวน้องสาว เห็นลูกเห็นหลาน จิตจะวกไปติดอยู่ที่นั่น ถ้าไม่จำเป็นท่านไม่ไปบ้านก่อ ท่านไปบิณฑบาตบ้านกลาง

ช่วงที่สายใกล้ออกไปบิณฑบาตแล้ว ท่านก็จับไม้กวาด กวาดวัดก่อนออกบิณฑบาต กวาดแล้วก็เก็บไปด้วย บางวันไม่กวาดท่านก็เอาบุงก็มาเก็บใบไม้ตามทางเดินรอบ ๆ ศาลาเล็ก(เมื่อก่อนยังไม่มีศาลาใหญ่) ลูกศิษย์ก็ทำด้วย เมื่อถึงเวลาก็ออกไปบิณฑบาต เราก็ทำกันอยู่อย่างนี้

ถึงเวลาบ่ายสามโมง ก็ปิดประตูหน้าต่างกุฏิ ถ้าตากจีวรตากผ้าไว้ก็ต้องเก็บเสียก่อน เพราะถ้ามีเหตุคือลมฝนจะได้ไม่ต้องวิ่งกลับไปเก็บ

การกราบก็มีอยู่ทุกครั้ง ก่อนลงจากกุฏิก็กราบ ถ้าไม่กราบลงเดินมาถึงกลางทางพอนึกขึ้นได้ ก็ต้องกลับไปกราบก่อน แล้วถือไม้กวาดและกาน้ำมาด้วย ผ้าสรองน้ำเอาหนึบรักแร้มา หรือไม่ก็พับแล้ววางไว้บนศีรษะ มาถึงศาลาก็เอาของวางลง แล้วเข้าไปกราบพระในศาลาใหญ่เสียก่อน กาน้ำวางไว้ที่อาสนะสงฆ์ ส่วนผ้าอาบน้ำนำออกมาด้วย ถ้ามีแดดก็เอาปิดศีรษะ แต่ไม่ใช่เอาคลุม เอาวางเป็นระเบียบเรียบร้อย แล้วช่วยกันกวาดใบไม้ หลวงพ่อก็กวาด พระเณรก็กวาดเป็นแถว และไม่ได้ยินเสียงพูดคุยกัน ถ้าไม่จำเป็นจริง ๆ จะไม่พูดคุยกัน ได้ยินแต่เสียงทำงาน”

ไม่มีของหวาน

“ในช่วงนั้นไม่ค่อยมีพวกน้ำหวาน มีแต่น้ำขมจากบอระเพ็ดและมีเกสรช้ำพวกสมอ มะขาม บ๊อม แต่น้ำตาลไม่ค่อยมี มีสมอมาก ใช้จมน้ำพริก ใช้ดอง แต่ไม่ให้ฉันทุกวัน ถ้าฉันก็ฉันกันตอน ป่ายสองโมงครึ่ง วันไหนถ้ามีท่านก็สั่งให้ตระฆัง เวลาฉัน พระองค์ไหนขว้างเม็ดสมอทิ้งไม่เป็นที่เป็นทางไม่ได้ ท่านว่า เสียศีลแล้ว ขว้างทิ้งไม่ได้ต้องวางรวมไว้ ฉันเสร็จจึงนำไปทิ้งให้เป็นที่ เป็นทาง เมื่อฉันเสร็จท่านก็ให้ธรรมกถาณิดหน่อย ถึงเวลาบ่ายสามโมงก็เลิกกัน

เมื่อปิดกวาดเสร็จก็มาเตรียมน้ำใช้น้ำฉัน เมื่อก่อนก็ต้องตักและหามา หลวงพ่อเป็นคน จับเชือกและช่วยดึงถึงน้ำขึ้นมา พวกผมและเพื่อนพระคอยรับถังน้ำ ตอนนั้นพระเณรก็มีไม่มาก เท่าไร เริ่มตั้งแต่ ๖ องค์ ๘ องค์ ๑๐ องค์ เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตักน้ำขึ้นมาแล้วก็ช่วยกันหามไป ทั้งคนแก่และหนุ่ม ได้ยินแต่เสียงทำงาน ไม่มีเสียงพูดคุยกัน ท่านคอยสังเกตตลอดเวลา พระเณร จึงมีความระมัดระวัง มีความยำเกรง และมีศรัทธากันจริง ๆ

พอตักน้ำใช้น้ำฉันเสร็จ ก็เข้าไปในศาลาปิดกวาดปูอาสนะ คือกวาดข้างนอกก่อน กวาดไปตามลำดับ เพื่อไม่ให้ฝุ่นฟุ้งเข้าไปในศาลา กวาดข้างนอกศาลาเสร็จก็ถูศาลาและจัดอาสนะ ต่อจากนั้นก็สรงน้ำ เมื่อสรงน้ำแล้วก็แยกกันเข้าสู่ทางจงกรม เดินจนถึงหกโมงเย็นพอได้ยินเสียง ระฆัง จัดเก็บบริวารและปิดเสนาสนะ แล้วรีบมารวมกันที่ศาลา”

เสียศีลแล้ว

“เข้าสู่ศาลาตอนเย็น ท่านจะเทศน์เตือนเสมอให้มาก่อน อย่าให้ครูบาอาจารย์ต้องมารอ ท้าวตรสวดมนต์เสร็จท่านก็ขึ้นเทศน์บุพพสิกขา อธิบายโวหารให้ฟัง จบแล้วจึงไหว้พระ จากนั้น พระเถรก็แยกย้ายกันกลับกุฏิประมาณสี่ห้าทุ่ม บางวันอาจถึงหกทุ่มหรือตีหนึ่ง

ท่านทรงไว้ซึ่งข้อวัตร การทำความเพียร ท่านจะพายนั่ง นั่งบ้าง เดินบ้าง พาทำ หลายอย่าง

เรื่องเครื่องใช้สอยท่านประหยัดมาก ถ้าพระเถรเอาของที่ยังใช้ได้ไปทิ้งในป่า ท่านเห็น ท่านก็เก็บมา พวกชั้นบ้าง กระโถนบ้าง และหลาย ๆ อย่าง ท่านบอกว่า ไม่รู้จักประหยัด เสีย ศีลแล้ว ท่านชอบพูดว่า เสียศีลแล้ว ๆ ผมไปใหม่ ๆ ก็ไม่เข้าใจว่าทำไมจึงเสียศีลเร็วและง่ายนัก ที่เป็นอย่างนั้นเพราะเป็นการเคลื่อนไหวผิดปกติทางกาย ทางวาจา พูดไม่ดี ทำไม่ดี เก็บสิ่งของ ไม่ดี เสียสติ ขาดสติ เป็นการเสียศีล ท่านพยายามเก็บออมเพื่อให้ลูกศิษย์มีใช้สอย บางคนไม่รู้ ก็ว่าท่านบ่น ท่านจู้จี้ ท่านขี้เหนียว ท่านให้พยายามรักษาข้อวัตรมาอย่างนั้น”

เนสัชชิก

“ทุกวันพระ มีการถือ เนสัชชิก กันทั้งพระทั้งโยม ในวันพระจะลุกออกไปข้างนอกศาลา เป็นการยากมาก นั่งไปก็มีความเจ็บปวด ถ้าจะออกไปต้องมีความระวังมากที่สุด ไม่มีใครกล้า ออกไปก่อน เพราะกลัวจะด้อยกว่าเขา ความคิดอย่างนี้ก็มีอยู่ในใจ ถ้าองค์ใดองค์หนึ่งออกไป ก่อน จึงลุกตามกันออกไป ออกไปแล้วก็ไม่ใช่ไปนั่งไปนอน แต่ออกไปเปลี่ยนอิริยาบถด้วยการเดิน บางครั้งออกไปแล้วมันทนไม่ได้ก็เอนตัวลงไป ถ้าได้ยินเสียงคนหรือเสียงไปไม่ดังกรอกรบต้อง รีบลุกขึ้น เพราะกลัวคนเห็น หลวงพ่อท่านเตือนว่า ออกไปให้ไปเปลี่ยนอิริยาบถ ไม่ใช่ชื้อออกไป คุยกันนะ เราก็ต้องคอยระวัง ถ้าจะออกจริง ๆ ก็รอให้คนอื่นออกไปก่อนจึงตามไป หลวงพ่อท่านก็นั่งอยู่นั่นแหละ ไม่ขยับเขยื้อน”

ฟังโยมเทศน์

“บางครั้ง ท่านให้โยมเทศน์ธรรมะ เมื่อก่อนมีโยมเทศน์ธรรมะได้ ชื่อพ่อใหญ่ดี บ้านดงแคน และพ่อใหญ่หมูน พุทธตลอดวันตลอดคืนก็ได้ หลวงพ่อบอก เอ้า! พระเถรฟังโยมเทศน์เรื่องของ สมราวาส เรื่องทำมาหากินมันยุ่งยากลำบากอย่างไร ท่านเปิดโอกาสให้พระเถรได้ฟัง และคอยชี้ โทษเรื่อยไปว่า สมราวาสมันทุกข์มันยากอย่างนั้น ทำให้ได้สติปัญญาจากญาติโยมเหมือนกัน”

หยุดไม่ได้

พระอาจารย์เที่ยง บรรยายถึงคำสอนของหลวงพ่อในสมัยนั้นว่า

“จุดใหญ่ใจความที่หลวงพ่อบอกท่านเน้นหนัก คือ เรื่องพระวินัยและการปฏิบัติ ข้อวัตรปฏิบัตินี้

ทิ้งไม่ได้เลย หยุดไม่ได้ กิจสวตมมณฺต์ ไหว้พระ ไม่จำเป็นจริง ๆ ไม่ให้หยุด ถึงหยุดก็ไม่เกินเดือน หรือ ๑๕ วัน ทำอยู่อย่างนั้น การสั่งสอนประพฤติปฏิบัติ ท่านมุ่งหนักอยู่ที่การปฏิบัติภาวนา ต้องเดินจงกรม นั่งสมาธิ ทำความเพียรบ่อย ๆ เข้า สาย บ่าย เย็น มีธุระก็ไปทำ เสร็จธุระก็มาทำความเพียรต่อ พระเณรไม่มีที่จะพูดกัน เล่นกัน ต่างคนต่างอยู่เงียบ ๆ ญาติโยมที่ไปวัดก็เหมือนกัน ทำอย่างเดียวกัน ทำเป็นการเป็นงาน เป็นเวลา ฟังเทศน์ศึกษาธรรมะกัน”

ไม่ปรารถนาโลก

“นิสัยหลวงพ่от่านไม่เคยพูดเล่น ไม่เคยพูดเรื่องโลก กิจบ้านครองเรือน ไม่เคยพูดตลก คะนอง เรื่องกามคุณ รูป เสียง ไม่ปรารถนาเรื่องเหล่านี้ให้พระเณรเสียนิสัย มีแต่ห้ามพูด ห้ามเล่า เรื่องเหล่านี้ ห้ามคลุกคลีกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน เดียวก็แตกความสามัคคี ท่านมุ่งหน้าต่อการปฏิบัติ บำเพ็ญ มุ่งต่อไตรสิกขา ศึกษาธรรมวินัย สมัยนั้นท่านเทศน์บุพพสิกขาเป็นประจำ เข้าเย็น ทำวัตร เสร็จ ฟังพระวินัย ศึกษาพระวินัย กฎเกณฑ์ทุกอย่างทำตามระเบียบวินัย ตลอดจนกฐิน ตัดผ้า เย็บผ้า ตีไม้สีพื้น ผีกัดเอาไว้ ทำอยู่อย่างนั้นเป็นกิจวัตรของพระ เพื่อแก้ความง่วงเหงาหาวนอน เกียจคร้าน ท่านสอนอยู่อย่างนั้น ง่วงนอนก็อย่าเพิ่งนอน ต้องหาอุบายแก้ไขเสียก่อน อย่างน้อยก็หาไม้สีพื้นมาตอก เหล่าไม้สีพื้นวันละ ๙ อัน ๑๐ อันก่อน”

ธรรมรักษา

“บางที่ทำความเพียรถึงห้าทุ่มหกทุ่มท่านสั่งเลิก ให้พักกันสัก ๒ ชั่วโมง เราจะพักได้ยังไง ๒ ชั่วโมง ก็ต้องมานั่งอยู่แถว ๆ นั้นแหละ จะเป็นคนตีระฆังให้ท่านไม่ทันหрок ก็ท่านนั้นแหละ ตีระฆังปลุกเรา เราไม่เคยได้ตีเลยเพราะเอาแต่นอน ก็พยายามเต็มที่แล้วเหมือนกันนะ แต่ให้นอนอย่างท่านก็สู้ไม่ไหว ท่านทนทุกขเวทนาเหลือเกิน แต่ผลมันก็เกิดขึ้น ทางผู้ใหญ่ข้างนอกไม่ว่า จะเป็นโยมหรือพระเถระ มักจะมาขอคาถาหมานิยม หรือมหาระรอย เพราะคิดว่าหลวงพ่от่าน แบ่งให้ลูกศิษย์ทุกคน ลูกศิษย์ที่ไปตั้งวัดขึ้นจึงเจริญดีเหลือเกิน แท้ที่จริงท่านไม่มีอะไร ผลมันเกิดขึ้น ก็เพราะความอดทนและความเมตตาของท่าน เพราะธรรมวินัยของท่าน ท่านจึงบอกว่าผู้ใดรักษา ธรรม ธรรมย่อมรักษาผู้ปฏิบัติไม่ให้เกิดไปในทางชั่ว ถ้าเราปฏิบัติได้อย่างหลวงพ่от่าน ก็แน่นอน”

ไม่กลัวก็ไม่ไ้

“หลวงพ่от่านสอนยังงี้ต้องทำอย่างนั้น แต่ก่อนถ้าเดินต้องเดิน ไม่เดินไม่ได้ ถ้านั่ง ต้องนั่ง ลูกไปไม่ได้ ไม่ใช่พูดเล่นนะ ท่านพูดเล่นไม่เป็น ไม่ทำไม่ได้ ถ้าท่านเห็นต้องเรียกมาดำ เณรท่านก็ดำ พระก็ดำ เรียกประชุมเลย ท่านไม่พูดมากนัก พริบตาเดียวก็ไม่ได้ จะไปนั่งเล่น ที่โน่นที่นี้ ผลุบเข้าผลุบออกไม่ได้ ถ้ามั่นที่ ไปทำไม ถ้าไปปัสสาวะชั่วโมงหนึ่งยังไม่กลับมา เอาแล้ว มีคนไปปัสสาวะเป็นชั่วโมง คราวหลังจะไปปัสสาวะมาบอกผมนะ ผมจะไปดูด้วย

เพราะฉะนั้นจะไม่กลัวก็ไม่ได้ ไม่อยากทำก็ไม่ได้ เพราะท่านไม่ได้พูดเล่น ไม่ได้ปล่อยตามเรื่องตามราว ทางเดินจงกรมไม่มีก็ไม่ได้ ลานวัดไม่กวาดก็ไม่ได้ ข้ามวันหรือ ๒ วันไม่ได้เอาแล้ว

ทำไม ไม่สบายเหรอ ไม่สบายทำไมไม่มาบอก ทำไมได้ให้มาบอก ไม่บอกผม ก็บอกพระอื่น ทำตามใจตัวเองได้ยังไง อยู่คนเดียวหรืออยู่กับใคร

ท่านเอาทั้งนั้น กระดิกตัวไม่ได้เลย เล่นเหลาะแหละไม่ได้ ถ้าสิ่งเล็กประชุม ปล่อยให้ทำความเพียรภาวนาตามลำพัง เห็นพระเณรเดินไปเดินมา เอาแล้ว

คุณ คุณ ออกมาเล่นผ่านอะไรอีกล่ะ

ตาไวจริง ๆ ไม่ปล่อยเลย นิดเดียวก็ไม่ปล่อย ถ้าให้เดิน ไม่เดินก็ไม่ได้ ถ้าเลิกแล้วอยู่ก็ไม่ได้ เดี่ยวเกิดเรื่อง พอเลิกต้องไปทันที แต่ถ้าไม่เลิกจะหนีไปไม่ได้ เป็นอะไรต้องบอก สมัยก่อนจึงมีเรื่องเล่าสนุกกันมาก ท่านก็ไม่เชิงบังคับแต่ท่านทำจริง ท่านบริหารของท่านอย่างนั้น แต่ตัวเราไม่เป็นธรรมเป็นวินัยเอง”

สรุปหัวใจคำสอน

สำหรับหลักการสอนของหลวงปู่ ที่พระอาจารย์เที่ยงได้วิเคราะห์และสรุป ข้อธรรมะที่ท่านเห็นว่าเป็นหัวใจของคำสอนของหลวงพ่อนั้น คือ

๑. เน้นสติ

“เรื่องแรก ท่านก็บอกให้ตั้งสตินี้แหละให้คงที่ สตินี้ให้ติดต่อก สตินี้อย่าให้หลง อย่าให้เผลอ

อย่าให้ขาด ท่านถึงได้บอกว่าธรรมะของท่านไม่มีเบื่องบน เบื่องล่าง เบื่องสั้น เบื่องยาวอะไร ท่านบอกว่า คล้าย ๆ กับว่า ลูกมะพร้าวที่ผมปั่นกลม ๆ ให้เป็นลูกอย่างนี้ ท่านให้ตั้งสติ ให้ปลูก ศรัทธาความเชื่อ น้อมถึงพระรัตนตรัย พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ถึงแม้ตัวท่านเองก็เคารพ จริง ๆ และสอนให้เราเคารพจริง ๆ ตั้งจิตใจ มีสติ การตั้งสตินี้ ถึงแม้กราบก็ให้มีสติ ไม่ได้กราบ ก็ให้มีสติ ท่านบอกว่าถ้าเราผลอไป หลงไป สติของเราไม่ดี มันต้องบกพร่องอะไรอย่างหนึ่ง เมื่อจิตใจของเราไม่สงบ มันฟุ้งซ่าน จิตใจไม่เยือกเย็น ไม่ปกติ มันต้องมีสิ่งหนึ่งของเราที่มันผิด หรือจะต้องขาดสติ

ท่านก็สอนเน้นเรื่องสติเป็นส่วนใหญ่ ในการปฏิบัติให้มีสติสม่ำเสมอ เป็นเนืองนิตย์ เป็นปฏิปทา ทำให้ติดกันอยู่เสมอ อย่าให้ขาด ถึงจะยืน เดิน นั่ง นอน ขบฉัน ก็ให้มีสติ ถ้าขาดสติก็ตายเท่านั้นแหละคนเรา ท่านว่าอย่างนี้ ถ้าเราบ่นว่าไม่มีโอกาสปฏิบัติ ท่านก็จะเปรียบเทียบถามว่า เรากินข้าวอยู่หายใจหรือไม่ เรานอนอยู่ลมหายใจมันหมดหรือยัง ท่านเทียบเอาอย่างนี้ เรื่องภาวนา มันเหน็ดเหนื่อยอะไรถึงทำไม่ได้ เพราะลมหายใจมันก็อยู่เพียงแค่นั้น เราทำอยู่มันก็เพียงแค่นั้น มีสติอยู่มันก็เพียงแค่นั้น สอนแค่นี้เอง สอนให้มีสติเป็นส่วนมาก

ถ้าขาดสติ จะไปทำกรรมฐานอะไร จะไปนั่งสมาธิอะไร ไปทำความบริสุทธิ์อะไร มันก็ ไม่เป็นหรอก ต้องเรื่องสตินั้นแหละสำคัญ ความเยือกเย็นก็เกิดอยู่ที่สติ ความสงบก็เกิดอยู่ที่สติ ความสบายภายในภายนอกก็อยู่ที่สติ ธรรมวินัย ข้อปฏิบัติทั้งหลายทั้งปวงก็อยู่ที่สติ เราไม่มีสติ จะเอาอะไรมารู้ ท่านสอนหลักความจริงของท่านอย่างนี้”

๒. ละทิฏฐิมานะ

“เป็นพระเป็นเณร อย่าไปถือตนถือเขาถือเรา ถือชาติถือตระกูลอะไรกันไม่ได้ มันไม่เป็น ศีลเป็นธรรม ปฏิบัติไม่เห็น เราต้องปล่อยทิ้งจริง ๆ มุ่งละทิฏฐิมานะเท่านั้น ท่านไม่ให้มีทิฏฐิมานะ เป็นพระเป็นเณรอยู่ด้วยกัน อย่าไปเอาเรื่องเอาราวอะไรกันมากนัก ถือว่าเหมือนกันคล้ายกัน อย่าไปคิดเอาผิดเอาถูกอย่างนั้นอย่างนี้ การพูดว่ากันมันเป็นเรื่องธรรมดา คนเราเวลาผิดก็เรื่องของความผิด ก็ทิ้งมันไป อย่าไปยึดติดยึดถูก ถ้าเราไปยึดมันก็ไม่ถูกธรรมวินัย ถ้าถูกมันไม่เป็น อย่างนั้นหรอก แต่นั่นมันเป็นทั้งธรรมทั้งวินัยนะแหละ ถ้าเราไปยึดเสียแล้ว จะไปสอน รักษาวินัย เป็นอย่างนี้ ธรรมปัจจุบันเป็นอย่างนี้ มันไม่เป็นทั้งธรรมทั้งวินัยนะแหละ ยึดไม่เป็นธรรมก็ได้ ยึดไม่เป็นวินัยก็ได้ มันผิดทั้งนั้น

ถ้าถูกวินัยมันก็ถูกธรรม ปฏิบัติวินัยมันก็ปฏิบัติธรรมนั้นแหละ ท่านพูดคล้าย ๆ กับว่ามันเป็น ทางที่เนื่องกันไป ธรรมกับวินัยท่านไม่แยก ก็เหมือนอย่างที่ท่านสอนให้รักษาศีลธรรมนั้นแหละ ไม่ถูกศีลมันจะเป็นธรรมได้ยังไง หลักของท่าน ท่านสอนให้เนื่องกันไป ถ้ามันถูกแล้ว เราไม่ต้อง ไปคิดให้มากหรอก อย่างมรรค ๘ ที่ท่านสอนว่าปัญญาชอบนะ สิ่งที่ถูกก็ชอบเท่านั้นแหละ มันถูก ทั้งหมดนะแหละ ที่ท่านเขียนเอาไว้ ท่านสอนเนื่องกันไปอย่างนี้ ท่านถึงได้บอกว่า ธรรมของผมนี้ ไม่มีสันนิยทานะ มันปั่นเข้าไปกลม ๆ เหมือนผลส้มโอหรือมะพร้าว”

ไม่ปล่อย

แม้ลูกศิษย์รุ่นกลางอย่างพระอาจารย์เอนก ยสทินโน พระอาจารย์เรื่องฤทธิ์ จันทสโร ก็ยังทันได้สัมผัสกับบรรดาของการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งยังคงความเข้มข้น อย่างที่พระอาจารย์เอนก ได้กรุณาถ่ายทอดให้ฟังดังนี้

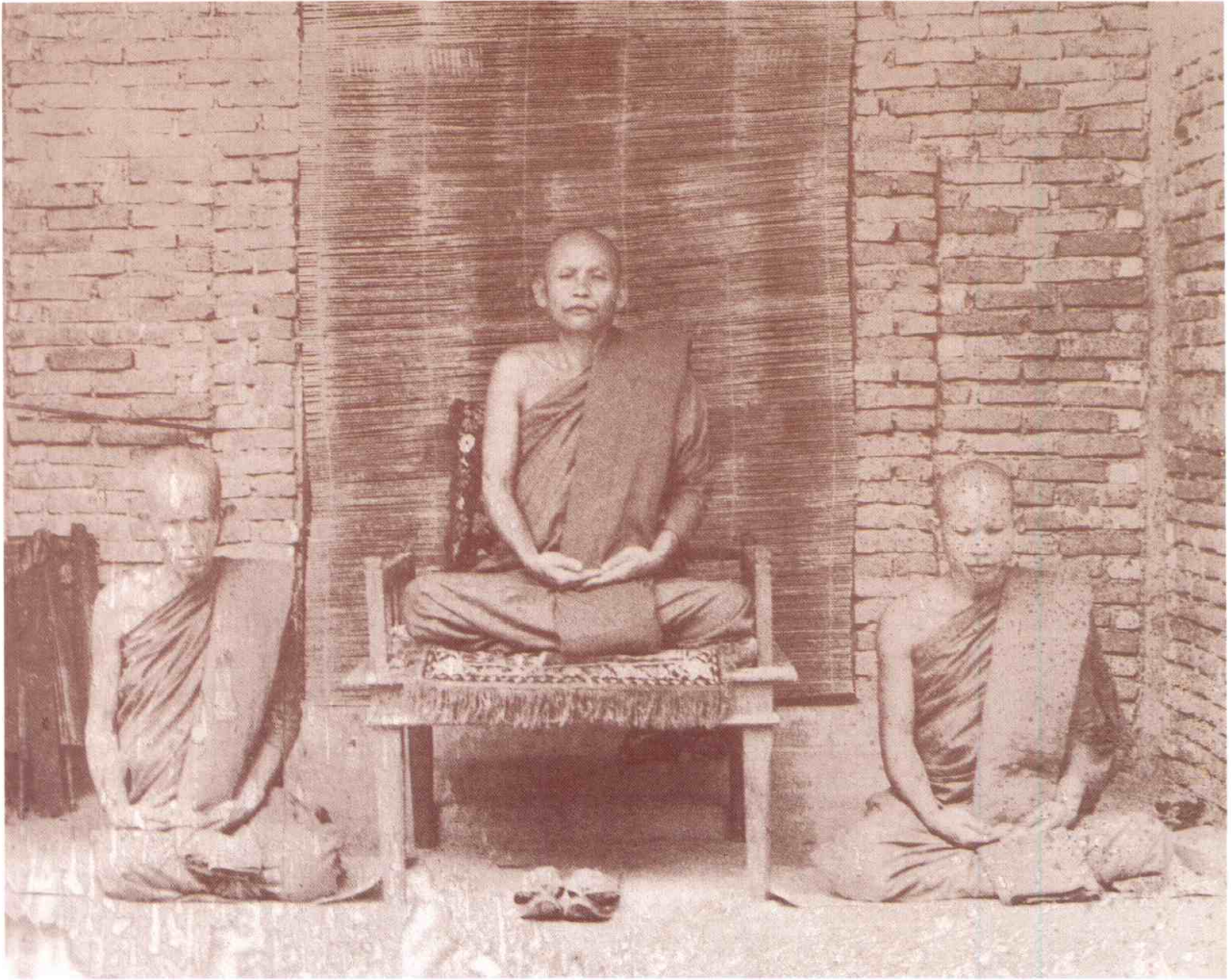
“ถ้าใครทำผิดไปจากสิ่งที่ท่านสอนไว้ ก็ได้เรื่องทันที ท่านขึ้นธรรมาสน์เทศน์อยู่อย่างนั้น ไม่ยอมเลิกจนถึงเวลาทำกิจวัตรต่อไปเลย ไม่ต้องกลับกุฏิ พอทำกิจวัตรเสร็จ จึงให้กลับกุฏิ เพื่อทำความเพียรต่อ รอเวลาทำกิจอื่นต่อไป อย่างเช่น ถ้าวันไหนท่านได้ยินเสียงปี่ดังเพราะตักน้ำ นอกเวลา พอตกตอนเย็นมาก็ได้เรื่องเลย ท่านเทศน์อบรม เทศน์อยู่อย่างนั้น จนดึกจนตีก็นิยามลงจากธรรมาสน์ จนบางวันถึงตีสาม พอลงจากธรรมาสน์ก็ทำวัตรเช้าต่อเลย หรือวันไหน ท่านได้ยินเสียงลับแก่นขนุน เพื่อตักน้ำย้อมผ้าผืนเวลาที่ท่านกำหนดให้ก็เหมือนกัน ภิกษุสามเณรต้องคอย สะกิด คอยเตือนกันอยู่เสมอ ถ้าเห็นใครทำอะไรนอกกาลนอกเวลา กลัวว่าจะทำเรื่องให้ยุ่งอีก ถึงทำผิดคนเดียว คนอื่นท่านก็ไม่ยอมให้กลับกุฏิ ให้นั่งฟังอยู่ด้วยกัน ก็เหมือนกับถูกอบรมไปด้วย เสียเวลาผู้ที่ตั้งใจในการประพฤติปฏิบัติ เสียเวลาทำความเพียรหรือทำกิจอย่างอื่น

ฉะนั้น ภิกษุสามเณรจึงพากันกลัวนักกลัวหนา กลัวจะได้ฟังเทศน์กัณฑ์ใหญ่ มักพูดตักเตือน หมู่คณะเดียวกันอยู่เสมอ ถ้าท่านรู้ว่าใครทำอะไรผิดขึ้นมา ท่านไม่ยอมปล่อยให้ข้ามวันข้ามคืนเลย เรียกตัวมาอบรม หรือไม่ก็อบรมเป็นส่วนรวมเลย ท่านเข้มงวดกวดขันอยู่เสมอ ใครจะทำอะไร หรือมีกิจอะไรจำเป็นขนาดไหนก็ตาม ต้องไปกราบเรียนท่านเสียก่อนจึงจะทำได้ จะทำอะไรไปโดยพลการไม่ได้ ถ้าท่านรู้เป็นต้องได้ฟังเทศน์กัณฑ์ใหญ่แน่นอนทีเดียว

ใครไม่มาทำวัตรหรือมาทำวัตรไม่ทัน เข้าไป ๕ นาทีหรือ ๑๐ นาทีเป็นไม่ได้เลย เวลาเดินเข้าไปในบริเวณศาลา ก็ต้องเดินเบาที่สุดจนแทบไม่มีเสียง ใครเดินเสียงดังไม่ได้ เดี่ยวโดนดุ เพราะมันรบกวนสมาธิของบุคคลอื่นที่ท่านนั่งอยู่ก่อนแล้ว มันจะเป็นบาปเป็นกรรมและเสียมารยาทของนักปฏิบัติ อีกทั้งยังขาดสติสัมปชัญญะ ไม่สำรวมอายตนนะ เป็นเรื่องเสียหายมาก สำหรับนักปฏิบัติเรา ท่านว่าอย่างนั้น”

สำรวมด้วยระวางด้วย

“หลวงพ่อบอกท่านเข้มงวดกวดขันมากที่สุดเกี่ยวกับเรื่องระเบียบวินัย ความสะอาดเรียบร้อย การสำรวมระวาง ท่านบอกว่าสำรวมเฉยๆ แต่ไม่ระวาง มันก็ยังใช้ไม่ได้อยู่นั่นเอง ท่านยกตัวอย่างให้ฟังเกี่ยวกับเรื่องสำรวม แต่ไม่ระวางว่า ครั้งหนึ่งท่านไปเที่ยวบิณฑบาตกับภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งสำรวมมาก ไม่ยอมเหลียวซ้ายแลขวาเลย และไม่ยอมเงยหน้า เดินก้มหน้าก้มตาอยู่อย่างนั้นแหละ พอเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน ท่านองค์นั้นถือหลักการสำรวมสายตา ในเสขียวัตรท่านบอกว่า ให้ทอดสายตาลงชั่วแอก ท่านองค์นั้นก็เดินก้มหน้า กำหนดระยะสายตาห่างชั่วแอกอยู่ตลอดเวลา โดยไม่ได้เงยหน้ามองว่า ช้างหน้าที่จะเดินไปนั้น เป็นที่ไหน ท่านก็เดินไปเรื่อย ๆ จนที่สุดก็เดินเลย

เข้าไปในคอกหมูของชาวบ้าน พอเดินไปเจอขี้หมูเข้าก็ชักเอะใจ เเงหน้าขึ้นมา จึ้รู้ว่ากำลังเดินเข้าไปในคอกหมู เพราะเส้นทางที่เดินไปนั้นเป็นทางไปคอกหมู หลวงพ่อก็ไม่ได้บอก เพราะคิดว่าท่านรู้ เนื่องจากท่านเดินนำหน้า หลังจากนั้นหลวงพ่อก็ต้องคอยบอกคอยเตือนอยู่ตลอดเวลา ถ้าจะเลี้ยวซ้ายท่านก็บอกซ้ายๆ ถ้าจะเลี้ยวขวาท่านก็บอกขวาๆ อยู่อย่างนั้น เหมือนกันกับครูฝึกนักเรียนให้เดินพาเหรด ต้องคอยบอกซ้ายๆ ขวาๆ อยู่อย่างนั้นแหละ เพราะท่านสํารวมมากแต่ไม่ระวัง ทำให้คนอื่นลำบากโดยไม่จำเป็น หลวงพ่อท่านยกตัวอย่างให้ฟังว่า นี่แหละการเอาแต่สํารวมแต่ขาดการระมัดระวังมันเสียหายอย่างนี้”

อดทนและอดกลั้น (อ้น)

พระอาจารย์เรื่องฤทธิ์ได้เล่าเสริมจากประสบการณ์อันทรหดของท่านให้ฟังว่า

“ไปปัสสาวะก็ถูกเทศน์ ไม่ถึงเวลาต้องอดทนให้ได้ ท่านว่าอย่างนั้น คนอื่นทำได้ นี่ทำไมเราจะทำไม่ได้ เราก็คนเหมือนกัน มีอะไรครบเครื่องเหมือนกัน ทำไมจะทำได้ เอากันอย่างนั้น เหนือนี้ไหลโถมอาบจิวรเปียกหมดเลย เหนือออกมาเลยไม่ปวดปัสสาวะ แล้วก็กลั้วหลวงพ่อด้วย

นะ กลัวจริง ๆ แหะ นี่ท่านจื๋อย่างนั้น กินมากนอนมาก กินมากก็ขี้มาก ต้มมากก็เยี่ยวมาก อันนี้รู้สึกว่าได้ยินจนชินหู เพราะฉะนั้นจะกินจะทำอะไรก็เอาแต่น้อย เมื่อก่อนนี้ระวังเหลือเกิน”

กิจสงฆ์ต้องมาก่อน

มาถึงสมัยที่หลวงพ่อก็เริ่มมีวัยมากขึ้น แม้ว่าเรื่องข้อวัตรยังทรงไว้เหมือนเดิม แต่ท่านไม่อาจดำเนินการอบรมได้เข้มข้นเหมือนสมัยแรก พระอาจารย์สุริยนต์ จนฺทปญฺโญ ลูกศิษย์รูปหนึ่งในสมัยนั้นได้กรุณาถ่ายทอดบรรยากาศที่เริ่มผ่อนคลาย แต่ยังคงความขลังให้ฟังดังนี้

“ข้อวัตร อนุสาสนีคำสอน ของหลวงพ่อนั้นมีมาก ท่านเน้นหนักในเรื่องกิจวัตร ข้อวัตรปฏิบัติ เรื่องทำกิจสงฆ์ท่านองนี่ เป็นต้น ถ้าได้ยินเสียงระฆัง ซึ่งเป็นสัญญาณให้รู้ว่า ถึงเวลาทำกิจส่วนรวมแล้วต้องรีบไป ถึงแม้ใครกำลังเย็บผ้า ย้อมผ้า ทูบไม้สีฟันหรือทำกิจส่วนตัวอย่างอื่น ก็ให้วางไว้ก่อน ให้เอาใจใส่ในกิจสงฆ์ เพราะมีความสำคัญ ทั้งแสดงให้เห็นความสามัคคีพร้อมเพรียงในหมู่คณะเป็นหลักใหญ่”

ขอโอกาสครับ

“เรื่องความเคารพก็เหมือนกัน เช่นล้างเท้าเช็ดเท้าครูบาอาจารย์ท่านองนี่ ก็ให้พระเณรเอาใจใส่เป็นพิเศษ ยิ่งดีมากเพราะเป็นการลดมานะละทิฏฐิ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ท่านว่าอย่างนั้นผู้ที่ทำได้ไม่ใช่ของง่าย ช่วยซักผ้าหรือทำกิจอย่างอื่นให้ท่าน แม้เวลาล้างเท้า ท่านยังให้พนมมือขอโอกาสกับท่าน อ่อนน้อมถ่อมตัวทำด้วยความเคารพ”

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการทำความเพียรดำเนินไปอย่างเข้มข้น หลวงพ่อก็เปิดโอกาสให้พระเณรได้มีเวลาผ่อนคลาย โดยการสนทนาธรรมอย่างเป็นกันเองกับท่านที่ได้ถนัดถนี่บ้างเหมือนกัน ซึ่งในโอกาสเช่นนั้น บางครั้งบางหนหลวงพ่อก็แจกบุหรี่ยี่ห้อสุบกันด้วย (สมัยนั้นท่านยังฉันทมากและสูบบุหรี่) ในสมัยต่อมาท่านได้ปรารภเป็นเชิงเปรียบเทียบให้ฟังว่า แม้เขื่อนเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ ก็ยังต้องมีที่ระบายน้ำเพื่อกันเขื่อนพัง สำหรับการประพฤติปฏิบัติก็เช่นเดียวกัน ต้องมีการผ่อนคลายระบายอารมณ์ที่เหมาะสมแก่นักบวช โอกาสที่ได้มีเวลาอย่างเป็นกันเองสำหรับการเก็บเกี่ยวธรรมะจากหลวงพ่อก็เหมือนหนึ่งเป็นเวลาของครอบครัวอย่างแท้จริงเช่นนั้น เป็นเวลาที่พระเณรต่างก็รู้สึกชุ่มชื่น เบิกบานและบันเทิงในธรรมเป็นอย่างยิ่ง เพราะโดยอุปนิสัยนั้น หลวงพ่อก็เป็นคนที่มีอารมณ์ขัน เพราะฉะนั้นแม้ท่านเป็นที่เคารพเกรงกลัวของบรรดาสานุศิษย์ราวกับหนูกลัวแมว ขณะเดียวกันท่านก็เป็นศูนย์รวมของความรักอย่างยิ่ง ทุกคนอยากเข้าใกล้ ฟังท่านคุยและซึมซับเอาจากท่าน ได้มากบ้างน้อยบ้างตามอัธยาศัยของตัวเอง

ในสมัยต่อมา เมื่อหลวงพ่อย่างเข้าสู่ปัจฉิมวัย ประกอบกับลูกศิษย์ลูกหาและญาติโยมที่ไปมาหาสู่วัดหนองป่าพง เพิ่มจำนวนและขยายวงกว้างขึ้น หลวงพ่อก็ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนของท่านตามสมควร เท่าที่เห็นว่าเหมาะสมแก่กาลแก่บุคคล ดังจะได้นำมาขยายความในบทต่อไป

มารและอุปสรรค

แม้ไปสร้างวัดในถิ่นกำเนิดของตัวเอง ในระยะแรกเริ่มหลวงพ่อยังต้องเผชิญปัญหานานาประการ ซึ่งเกิดจากความไม่เข้าใจกันบ้าง การเข้าใจผิดบ้าง และคิดเอาเองบ้าง ของคนในท้องถิ่น ทั้งฝ่ายฆราวาสและฝ่ายสงฆ์ก็มียุ้งเป็นธรรมดา อย่างเช่นเรื่องที่หลวงพ่อบรรกให้ญาติโยมฟัง เมื่อไปเยี่ยมวัดสาขาแห่งหนึ่งดังนี้

“...ไปอยู่วัดป่าพง บ้านตัวเองเสียด้วยนะ ขุดบ่อน้ำอย่างดีไว้ในป่า ติดป้ายว่า บ่อน้ำนี้สำหรับพระ ห้ามโยมใช้ แต่น้ำดื่ม น้ำใช้ของโยมตักใส่โอ่งไว้ให้ต่างหาก อย่างนี้คนเขาก็ว่าเอาพ่อนุญผีนั่นแหละยิ่งร้าย พอได้ยินโยมผู้หญิงไปพูด ท่านไม่ให้ดื่ม น้ำ เท่านั้นละ พ่อนุญผีกี่เอาทีเดียว

ปะ! พระมาจากไหนกันนี้ ทำไมไม่ให้โยมดื่ม น้ำ อุตสำหรับบวชเรียนแล้วยังเป็นเสียยังงี้ ไม่อาศัยบิณฑบาตจากโยมหรือยังงี้ ถึงไม่ให้โยมดื่ม น้ำ

นี่! เพราะไม่รู้เรื่องกัน ให้ดื่มให้กินซิ แต่ธรรมดาพวกชาวบ้านเราไปเที่ยววัด ชอบเอาคุหรือถึงใส่ น้ำที่ซังกบ ซังปลา ซังลูกออด อะไรต่ออะไรพวกนี้ ไปตักน้ำในบ่อ ทำให้สกปรก ไม่อยากให้ทำอย่างนั้น อยากดื่ม น้ำ ใช้น้ำก็ตักใส่โอ่งไว้ให้แล้ว แต่คนไปพูดแค่ ท่านไม่ให้ดื่ม น้ำ พูดไม่หมดเนื้อความ พ่อนุญผิไต่ถามแก่นักโกธ ซึ่งซังไปจากบ้าน จะไปไล่พระ พระอะไรกันนี้มาจากไหน ไม่อาศัยญาติโยมหรือยังงี้ ว่าไปโน่นฟังความครึ่งเดียว กว่าจะทำความเข้าใจกันได้ก็...โอ! พอเข้าใจกันแล้วที่นี้ เลยมามีลูกศิษย์ มาเป็นทายก...”

ชาวบ้านบางกลุ่มที่เสียผลประโยชน์ซึ่งได้จากป่า เช่น เคยมาตัดไม้ ล่าสัตว์ เลี้ยงวัวควาย ก็ทำไม่ได้เพราะพระคอยห้ามแกมขอร้อง พวกนี้จึงคิดหาอุบายข่มขวัญพระโดยใช้ผู้หญิงเป็นเครื่องมือ เมื่อพระที่ไปบิณฑบาตสายนั้นรูปเดียวทราบเรื่องก็วิตก หลวงพ่อจึงรับจะไปบิณฑบาตสายนั้นแทนแต่โยมทัดทานไว้

“ท่านอาจารย์อย่าไปบิณฑบาตองค์เดียวละ เขาจะให้สาว ๆ มากอด แล้วก็ร้องว่า พระข่มขืน” แต่หลวงพ่อก็ป้วน ตะโกนทำเลยว้า

“เออ มาเลย เกิดมายังไม่เคยถูกผู้หญิงกอดสักที ให้มากอดเลย ยิ่งชอบละอย่างนั้น”

แต่ในที่สุดก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น เรื่องราวก็ค่อย ๆ เงียบหายไป และบรรยากาศก็คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ

อีกอย่างหนึ่ง โยมบางคนเห็นแก่ได้ เห็นผักผลไม้ในวัดก็อยากได้ เช่น มะละกอ ส้ม ฝรั่ง เป็นต้น ตอนแรกก็เข้ามาขอบ้าง ต่อ ๆ ไปก็ขโมยบ้าง สุดท้ายความโลภมีมากขึ้น ก็เอากระบุงมาหอบเลย หลวงพ่อก็นหาวิธีจับขโมย เมื่อได้ตัวแล้วก็เรียกมาอบรมสั่งสอนว่า

“คราวหลังอย่าทำอย่างนี้อีก มะละกอนี้เอาไป ก็กินได้แค่วัน ๒ วันเท่านั้นแหละ ให้ทำมาหากินด้วยความสุจริต จะได้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกหลานได้”

ท่านก็สอนอย่างเป็นมิตร สอนด้วยเมตตา ครั้งหนึ่งโยมเอาสุนัขมาปล่อยในวัด หลวงพ่อ

วัดแต่ไม่ร้าง

แก้ปัญหาอย่างนุ่มนวล โดยการพูดักเตือนชี้แจงเหตุผลให้ฟัง เพื่อที่จะไม่ต้องมาขัดเคืองกันใ
ภายหลังว่า

“วัดป่าไม่ชอบหมา ไม่ชอบแมว สัตว์ของเรานั้นมีมากแล้ว เป็นพวกกระรอกกระแต ไก่ป่า
อาตมามาอยู่ที่นี่ก็สงวนไว้เพื่อลูกหลาน ต่อไปมันจะสูญพันธุ์ ต้องการเอาไว้ให้ลูกหลานเห็น ที่นี้
เอามาเข้ามาปล่อย หมามันกัดสัตว์พวกนี้ ต่อไปก็อย่าได้ทำอย่างนี้อีก ถ้าหมาตัวไหนของใคร
คนนั้นก็เอาไป ถ้าหากเอามาแล้วไม่ยอมเอากลับไป อาตมาจะให้โยมเขาเอาไปเสียก็ได้ แต่
ที่หลังอย่าทำอีก กระรอกกระแตนี้เป็นของอาตมาก็เหมือนของโยมด้วย ไก่ป่าของอาตมาก็เป็น
ของโยมเหมือนกัน ลูกหลานของโยมโตขึ้นมา จะได้เห็นพันธุ์ของมันอยู่ในวัด ถ้ามันอยู่ข้างนอกก็
ไม่เหลือแล้ว จงช่วยกันรักษา”

ส่วนทางพระสงฆ์นั้น ปัญหาก็มีอยู่เหมือนกันในระยะเริ่มแรก ซึ่งก็เป็นเรื่องธรรมดาของ
ความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกัน แม้หลวงปู่มั่นเองสมัยครั้งมาพำนักในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ท่านก็
เคยถูกขับไล่ไล่ส่งมาแล้ว เนื่องด้วยพระเจ้าถิ่นเป็นพระฝ่ายคามวาสี หรือที่คนทั่วไปเรียกพระ
บ้านหรือพระเมือง ปฏิปทาของท่านแตกต่างจากของพระฝ่ายปฏิบัติหรือพระป่า พระบ้านก็ระวาง

ว่าพระป่าไม่ทราบหลักการอันแท้จริงของพระพุทธศาสนา เนื่องจากไม่ได้เรียนทางปริยัติธรรม รุดตวัตรต่าง ๆ เช่น การฉันในบาตรท่านก็เห็นว่าเป็น *อดตกิลมถานุโยค* เบียดเบียนตัวเอง ให้ลำบากเปล่า ๆ ท่านถือว่าพระธุดงค์กรรมฐานเป็นมิจฉาทิฎฐิ แล้วอย่างนี้จะสอนชาวบ้านถูกได้อย่างไร ท่านถาม สอนอะไรก็คงเป็นมิจฉาทิฎฐิไปหมด แม้การเทศน์ก็พูดเอา ไม่มีคัมภีร์ ไม่มีโบราณ เมื่อไม่มีหลักก็อาจคิดเอาเอง พูดเอาเอง

ในสมัยที่หลวงพ่อกำลังอยู่วัดหนองป่าพงใหม่ ๆ นั้น เป็นที่ยอมรับกันว่าวัดทั่ว ๆ ไปค่อนข้างย่อหย่อนในทางพระวินัย กิจกรรมหลายอย่างที่ดำเนินอยู่ในวัด ขัดต่อพระวินัยอย่างชัดเจน เช่น งานประจำปีของวัดที่มี หมอลำ รำวง การชกมวย ฉายหนังและอื่น ๆ เป็นต้น พระสงฆ์ก็ไม่ค่อยเคร่งในศีลของตน บางรูปเลี้ยงชีพด้วยการดูหมอ ไบ๋ห่วย หรือปรุงยารักษาโรค แต่สมัยก่อนสิ่งเหล่านี้ก็ถือว่าเป็นของธรรมดา ชาวบ้านก็ไม่มีเครื่องวัดการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ จึงไม่ค่อยมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ แต่เมื่อหลวงพ่อกับคณะสงฆ์วัดหนองป่าพง ได้มาเป็นตัวอย่างแก่ชาวบ้านในลักษณะพระผู้ประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ก็เป็นธรรมดาเช่นกันที่ฆราวาสหลายคนหันมามองพระสงฆ์ฝ่ายคามวาสีด้วยสายตาใหม่ ผลคือ ศรัทธาของชาวบ้าน และชาวเมืองเริ่มเอนเอียงไปทางวัดป่ามากขึ้น ซึ่งทำให้พระในเมืองบางรูปชักไม่พอใจ พระผู้ใหญ่บางรูป มองหลวงพ่อกับวัดหนองป่าพงด้วยสายตาอคติ บางรูปก็มองด้วยความไม่เข้าใจ บางรูปก็มองด้วยจิตที่เป็นอกุศล พระผู้ใหญ่รูปหนึ่งถึงกับเรียกหลวงพ่อกว่า “พระผีบ้า” ด้วยซ้ำ แต่หลวงพ่อก็อดทน ไม่ถือสา ไม่ได้ตอบ ไม่มีปฏิกิริยา นอกเขตวัดก็พยายามไม่ให้มีการกระทบกระทั่ง ด้วยความเชื่อมั่นว่า “ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม”

ถึงกาลถึงสมัย เช่น เข้าพรรษา ท่านก็พาพระลูกวัดไปกราบนมัสการ ทำวัตรพระเถระตามธรรมเนียม แม้ว่าไปแล้วได้รับการพูดจาเสียดสีหรือดูถูกดูหมิ่น ท่านก็อ่อนน้อมถ่อมตน ท่านปฏิบัติเรียบร้อย ไม่เปิดช่องให้ใครตำหนิได้ มีเอกลาภหรือวัตถุปัจจัยที่เป็นประโยชน์ต่อกิจการของสงฆ์ในวัดบ้าน ซึ่งวัดหนองป่าพงพอเอื้อเฟื้อได้ หลวงพ่อก็น้อมนำไปถวายเสมอ นอกจากนั้นในระยะแรก ท่านยังจัดให้พระได้เรียนนักธรรม โดยหลวงพ่อกับสอนเองด้วย ซึ่งปรากฏว่าพระวัดหนองป่าพงสอบนักธรรมได้หมด ระยะหลังแม้ว่าวัดไม่ได้จัดการสอน ท่านก็อนุญาตให้พระที่สนใจได้ศึกษาเป็นส่วนตัว ซึ่งก็เป็นการแก้ภาพพจน์ที่ตืออึกวิธีหนึ่ง

ต่อมาเมื่อพระผู้ใหญ่ฝ่ายปริยัติ เช่นท่านเจ้าคุณพระมงคลกิตติธาดา (สมัยนั้นยังเป็นพระอาจารย์มหาอมร) และหลวงพ่อกับมหาสุพงษ์ ได้เข้ามาอุปถัมภ์เป็นศิษย์ในสำนักวัดหนองป่าพงแล้ว และชื่อเสียงเกียรติคุณของหลวงพ่อดังขึ้น จนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วประเทศ ประชาชนจากที่ใกล้ไกลเริ่มหลั่งไหลมาสู่วัดมากขึ้น ๆ อคติต่าง ๆ จึงค่อยจางหายไป

อนึ่งนอกจากบารมีของหลวงพ่อกับแล้ว แรงกดดันภายนอกดังกล่าวข้างต้น ก็อาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สามัคคีธรรมของสงฆ์ที่วัดหนองป่าพงเจริญมั่นคง อันส่งผลให้ความเจริญในด้านอื่น ๆ ตามมานับแต่บัดนั้น

